

דף הנחיות

מנהיגות יהודית - 05

פסח פרק א'

מה במערך?

השיעור היום הוא ראשון בסדרת שיעורים על חג הפסח הקרב הבא. סדרה זו משולבת בתכנית המנהיגות שאנו בעיצומה. בשיעור היום נבין את חשיבותם של המסרים שיש להעביר לדור הבא בליל הסדר, נדון על המרכזיות של העברת מסרים ככלל ועל המסרים הספציפיים של החג בפרט.

איננו אהנה נאנעיל!

שקף מספר 2

כדרכנו, בשקף הראשון נדון יחד אודות החג ומשמעותו. מהי משמעותו הכללית ומהי משמעותו עבורכם, הלומדים. מדוע נקבע חג הפסח? מדוע הוא נקרא כך? מה מטרתו? איך אתם חוגגים את החג ועוד.

מה הייתם עושים?

נניח והייתם מתבקשים לשאת נאום בפני עם שזה עתה השתחרר מעבדות. על מה הייתם מדברים? מה היה נושא הנאום שלכם? מדוע?

תנ"ך: תפיסת עול
אין אדם החוגג את ה' הוא
מה אדם אובדני ביום הפסח
מה יחידו ביום מכתווימסבד

שקף מספר 3

בשקף זה נציב לעצמנו אתגר מחשבתי.

נניח והייתם מתבקשים לשאת נאום בפני עם שזה עתה השתחרר מעבדות.

על מה הייתם מדברים?

מה היה נושא הנאום שלכם?

מדוע?

רבים מאיתנו היו מבקשים לדבר על ערכי החירות, משהו סטייל I have a dream או משהו דומה. במה אתם הייתם בוחרים?

הנאום של משה רבינו

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פָּסַח עַל גְּפוֹי עַל גְּפוֹי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹלְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת גְּפוֹי הַצִּיל

וְהָגַדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

וְהָיָה כִּי יִשְׁאֲלְךָ בִּנְךָ מָתַי לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים

שמות טו. יב-יג
שמות יג. יד-יז

שקף מספר 4

בואו נאזין יחד לנאומו של משה רבינו, זה הנישא בפני העם עוד בעודם במצרים, רגע לפני השחרור המיוחל:

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר

פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הֶצִיל (שמות, יב, כו-כז)
 וְהִגְדַּתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם (שמות, יג, ח)
 וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
 עֶבְדִים (שמות, יג, יד)
 יש כאן מוטיב שחוזר על עצמו. הילדים. שוב ושוב, שלוש פעמים, חוזר משה על הדרך בה יש
 להעביר את המסרים. שוב ושוב הוא מתמקד בדור הבא, בילדים שישאלו שאלות.

שקף מספר 5

על סף חירותם שומעים בני-ישראל שהם עתידים להפוך לעם של מחנכים. וזה מה שהפך את משה לא רק למנהיג גדול אלא למנהיג ייחודי.

החירות - משתמע מדבריו - אינה מושגת בשדה הקרב וגם לא בזירה הפוליטית, אלא בעולם המחשבה האנושי וברצון האנושי...

כדי להגן על ארץ נחוץ צבא, אבל כדי להגן על החירות נחוץ חינוך. נחוצים הורים, משפחות ובתים ושיח מתמיד בין הדורות... (הרב יונתן זקס, בין שתי ציביליזציות)

אלו ערכים חשובים לכם להעביר לדור הבא? מדוע 'עם של מחנכים' מייחד את העם ואת דרכו?

שקף מספר 6

לאחר שהבנו את מרכז ליל הסדר ואת החשיבות של העברת המסרים לדורות הבאים, הגיע

הזמן לדבר על המסרים עצמם, על הדברים שעומדים בבסיס תקנת ליל הסדר.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אוֹמֵר: כֹּל שְׁלֵא אָמַר שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מִצֵּה, וּמְרוֹר (פֶּסַחִים, פֶּרֶק י, מִשְׁנֵה ה')

להעשרה:

מהו ליל הסדר?

ליל הסדר הינו לילה חגיגי ביותר מחד, ובעל משמעות רוחנית נעלה מאידך. רבות הן המצוות, ההלכות והמנהגים המתקיימים במהלכו.

מצוות מן התורה: מצוות אכילת מצה, מצוות אכילת מרור וכורך - כשבית המקדש קיים, מצוות סיפור יציאת מצרים, קידוש. (כשייבנה בית המקדש נקיים גם מצוות אכילת קרבן הפסח).

מצוות מדרבנן: אכילת מרור, כורך (כשאינן בית המקדש קיים), אפיקומן, ארבע כוסות, מצוות הסיבה, אמירת הלל, סעודת החג.

כמו כן מרובים בו המנהגים השונים בעדות ישראל.

המטרות של ליל הסדר

קיימות שתי מטרות עיקריות.

האחת היא להודות להלל ולשבח את ה' על שהוציאנו ממצרים בתהליך מופלא ומיוחד, תהליך שהסתיים בכריתת הברית הנצחית בין הקדוש ברוך הוא לישראל ובנתינת התורה במעמד הר סיני. לצורך כך אנו משחזרים את סיפור יציאת מצרים בצורה מפורטת, חווים את הסיפור באופן אישי ככל האפשר, מתארים את גודל ההטבה שה' עשה לנו, את משמעותה לעם ישראל לדורותיו עד ימינו אלו. השימוש במצה ובמרור, ההטבה, ארבע הכוסות, ושאר מנהגי הערב מזכירים אלמנטים שונים של הסיפור, ומעצימים את החיבור הרגשי וההכרתי שלנו למאורעות. כל זה כדי שנבין את גודל ההטבה, ונוכל להודות ולשבח את ה' בשלמות ע"י אמירת קטעי ההלל ושאר פסוקי השבח.

המטרה השניה היא חיזוק יסודות האמונה היהודית והנחלתה לדור הבא. הניסים הגדולים של יציאת מצרים הוכיחו למצרים ולעולם כולו את מציאות ה' בורא העולם ומנהיגו, השגחתו על הבריאה, יכולתו הבלתי מוגבלת, שליטתו על כל כוחות הטבע, והשגחתו המיוחדת על עם ישראל. אלו הם עיקרי האמונה היהודית כפי שקובע הרמב"ם בספר המדע, ובניסוח של י"ג עיקרי האמונה.

סיפור יציאת מצרים וניסיון, מסופר על ידי האב לבניו, כדי להעביר להם את עיקרי האמונה היהודית. באופן זה האמונה נתפסת אצל הילדים כדבר מוחשי ואמין. רצף הדורות החוגגים את ליל הסדר מידי שנה בשנה, מקיים את האמונה בעם היהודי משך אלפי שנה. ילדי המשפחה הם במרכז העניינים בליל הסדר, ומנהגים רבים נוסדו ונקבעו רק כדי לחזק את שיתופם העירני והפעיל בסיפור שמספר להם אביהם.

נוסח ההגדה

בחיבור המשנה (רבי יהודה הנשיא שנת ג' אלפים תתקמ"ח, 188 לספירה) נקבעו מספר קטעים שחייבים לאומרם בליל הסדר. כמו כן נתנו הנחיות והוראות נוספות מה צריך להיאמר בליל הסדר. מאוחר יותר בתקופת הגאונים (ד' אלפים שמת - תת, מאות 6-11 לספירה) גובש הנוסח המסודר של ה"הגדה של פסח", ומהלך מובנה של "ליל הסדר", זאת כדי לאפשר לכלל הציבור קיום כל ההלכות והמנהגים בצורה מושלמת. השם "ליל הסדר" אינו מוזכר בתורה ולא בכתבי חז"ל. הוא הוענק ללילה הזה בתקופת הראשונים בעקבות ה"סדר" שנעשה בגיבוש כל המצוות והמנהגים, ובעקבות הסימנים המקוצרים - קדש ורחץ וכו' - המסייעים לקיום ההלכות והמנהגים ללא שכחה ובלבול (מתוך ההגדה-של-פסח מבית 'נפש יהודי').

שקף מספר 7

האמירה הראשונה בה יש להתמקד בליל הסדר היא: פסח, קרבן הפסח אותו מקריב כל בית אב. שמו של הקרבן - וגם של החג כפי שאנו מכנים אותו - ניתן לו בעקבות נס שארע לאבותנו ביציאת מצרים:

על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים

בשקף זה נפתח שאלה לדיון, שאלה שעומדת במרכז הבנת חג הפסח.

במהלך יציאת מצרים היו הרבה מאוד ניסים. עשרת המכות, היציאה עצמה, קריעת ים-סוף ועוד. אלוקים פסח על בתי אבותינו במהלך מכת בכורות; פרט אחד, במכה אחת מתוך עשר, מתוך סדרת ניסים ארוכה. מדוע החג - והקרבת - נקראים על שם הנס הזה?

מה מיוחד בנס ה'פסח'?

מדוע נקרא אלוקים 'מקום'?

"ר' הונא בשם ר' אמי [אמר] למה מכנים שמו של הקב"ה... מקום? שהוא מקומו של עולם. אמר ר' יוסי בר' חלפתא... הקב"ה מקום עולמו ואין עולמו מקומו"

בפרקי אבות אומר בן עזאי "אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום". בספרו ליקוטי הלכות, מעין פירוש "קיומי" לשולחן ערוך, בחלק המוקדש להלכות ציצית, פירש ר' נתן תלמידו וסופרו של ר' נחמן מברסלב את דברי בן עזאי. בעקבות רבו (ליקוטי מוהר"ן תניינא א, יד) מעניק ר' נתן משמעות חדשה למילה "מקום": "מקום" מתייחס לא אל החלל החיצוני, אלא אל הפנימי, אל עולמנו הסובייקטיבי. לכל אדם יש מקום משלו, המבוסס על רקע היסטורי ומשפחתי, על גנטיקה וחינוך, על הלחצים החיצוניים והאופי הפנימי. אין לך דבר, ואף אין לך אדם, שאין לו מקום. מקום זה אמור לקבוע לכאורה את התנהגותו ומעשיו של האדם, אולם אף תחת אילוצי מקום זה של כל אחד, כך מאמינים אנו, יכול האדם לממש את חירותו.

מכאן נובעים דברי הלל (אבות ב, ד): "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" - דהיינו לסיטואציה שלו, למקומו הסובייקטיבי. כיצד יכולים אנו לשפוט בן אדם, אם אין אנו מכירים, אם אין אנו חיים, את מקומו הסובייקטיבי? ולכן, רק הקב"ה יכול לשפוט באופן הוגן בני אדם: "כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלוֹהִים הוּא".

מעתה, יכולים אנו להבין את השם מקום שאנו מייחסים להקב"ה. הוא נמצא עם כל אדם במקום הסובייקטיבי שלו. הוא יכול לשפוט אותי כי רק הוא יודע באמת את הנתונים שעל בסיסם הפעלתי את חירותי: "ומי הוא שיכול לידע ולהגיע למקום חברו, כי אם ה' יתברך, שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו".

חלק מהפאזל

הניסים כולם נעשו לעם ככלל, לבני ישראל כולם. לא מצאנו את הייחודיות של הפרטים, של האיש הבודד.

בפסוח האל על בני אבותינו אנו רואים את החשיבות שהיתה לכל אינדיבידואל.

כמו בפיצוץ ליקט בוראנו אחד לאחד, ייחודי ליהודי, על מנת ליצור את העם. הציבור לא היה שלם בלי קלוגי וזו נבלי אלתנוי הוא.

נס היספח מבטג בליל הנוה את החשיבות האישית של כל פרט בתוך הכלל (נקודה למחשבה, פסח על שום מה).

מחברים את הפאזל
מה החשיבות של כל יחיד
מה החשיבות הפיזית של כל

שקף מספר 8

בשקף זה ננסה להבין יותר את משמעות נס ה'פסיחה' שארע לאבותנו:

הניסים כולם נעשו לעם ככלל, לבני ישראל כולם. לא מצאנו את הייחודיות של הפרטים, של האיש הבודד.

בפסוח הא-ל על בתי אבותינו אנו רואים את החשיבות שהיתה לכל אינדיבידואל.

כמו בפינצטה ליקט בוראנו אחד לאחד, יהודי ליהודי, על מנת ליצור את העם. הציבור לא היה שלם בלי פלוני זה ובלי אלמוני ההוא. נס ה'פסח' מבטא במלוא העוז את החשיבות האישית של כל פרט בתוך הכלל (נקודה למחשבה, פסח על שום מה?).

זו הזדמנות לשוחח על החשיבות המיוחדת של כל אחד ואחת מאיתנו.

שקף מספר 9

הנקודה המרכזית הבאה היא המצה:

על שום שלא הספיק בָּצֶקֶם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש בָּרוּךְ הוא וגאֵלם (הגדה של פסח).

וגם כאן עלינו לדון בשאלה מרכזית העומדת בבסיס מצוות אכילת המצה:

אנו יודעים כי מצה מסמלת את לחם-העוני, את השיעבוד והשפל של עם העבדים.

כאן, לעומת זאת, המצה מסמלת את הגאולה ואת החירות.

כיצד אותו הלחם יכול לסמל גם וגם?

אחרי שהבנו את כוחה של החירות נוכל להקדיש כמה רגעים לזכרו של מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שהלך לעולמו ביום שישי האחרון.

אחד הדברים שצדו את עיני המבקרים בביתו של ר' חיים היה הפשטות המדהימה.

בדירה קטנה, מלאה בספרים ובקירות מתקלפים ישב ולמד במשך עשרות שנים אחד היהודים המשפיעים ביותר.

מה דעתכם?

איך הוא חי כך?

מדוע הוא חי כך?

תובנה לחיים

רובנו לא יכולים לחיות באופן בו חי הרב קנייבסקי. אך האם יש משהו שנוכל לקחת מאורחות חייו אל חיינו אנו?

שקף מספר 13

הדבר השלישי שיש להתמקד בו בשולחן הסדר הוא המרור:

על שום שקריו המצרים את חיי אבותינו במצרים

קושי או אתגר?

מדוע אנו מזכירים את הקשיים ואת התקופה המרה שעברנו, ביום בו אנו חוגגים את סיום השיעבוד ואת היציאה לחירות?

שאלה זו נשאיר פתוחה. גם כי שוחחנו על נקודות דומות בעבר וגם - ובעיקר - זו הזדמנות אישית להתבוננות בקושי ובאתגרים של כל אחד מאיתנו.

שקף מספר 13

למדנו שישנה חשיבות שכל אחד ואחת מאיתנו ישאו באחריות של העברת המסרים הללו הלאה - מנטורים של דור שלם.

כיצד נכון לדעתכם להעביר מסרים?

מהי הדרך הטובה ביותר להעניק ולשתף את הידע והערכים שלנו לטובבים אחרנו?

נסח כשר ישימה!

להערות והארות:

משה שמעון אופן

Moshe.oppen@gmail.com

054-8496992

**רוצים עוד?
סרקו והצטרפו
ל"אחים לנפש"**

© כל הזכויות שמורות ל'אחים לנפש'